PRZEMYSŁ WYDOBYWCZO-PRZETWÓRCZY WĘGLA I RUD ŻELAZA A ROZWÓJ GOSPODARCZY

Elementy historii, rola ubezpieczeń, potrzeby i kierunki rozwoju

Redakcja naukowa
Stanisław Nowak

POWSZECHNY ZAKŁAD
UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH

DOWÓD UBEZPIECZENIOWY

EM Oficyna Wydawnicza
Edward Mitek

PRZEMYSŁ WYDOBYWCZO-PRZETWÓRCZY WĘGLA I RUD ŻELAZA A ROZWÓJ GOSPODARCZY

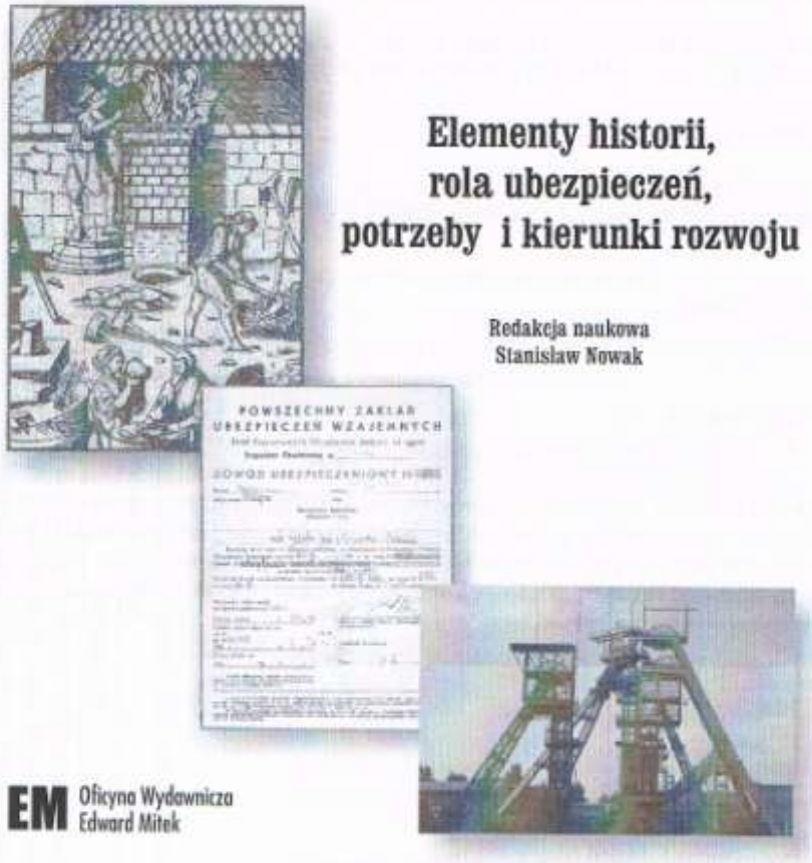

Elementy historii, rola ubezpieczeń, potrzeby i kierunki rozwoju

Redakcja naukowa
Stanisław Nowak

EM Oficyna Wydawnicza Edward Mitek

WARSZAWA–BYDGOSZCZ 2014

Recenzenci części publikacji:
część I – prof. dr hab. Andrzej Szplit
część II – prof. dr hab. Irena Jędrzejczyk
część III – prof. dr hab. inż. Stanisław Borkowski

Recenzenci artykułów:
dr Bożena Adamczyk-Kloczkowska, prof. dr hab. Romuald Holly, mec. Witold Juchniewicz, Tadeusz Lenart, dr Katarzyna Malinowska, prof. dr hab. Andrzej Sopoćko

Opracowanie redakcyjne:
Witold Juchniewicz, Krystyna Rychlica

Korekta:
Monika Frąckowiak

Copyright © Oficyna Wydawnicza Edward Mitek
Bydgoszcz 2014

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Wydanie publikacji zostało dofinansowane przez
Izbę Gospodarczą Ubezpieczeń i Obsługi Ryzyka

Redaktor prowadzący:
Edward Mitek

ISBN 978-83-64335-11-2

Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegał praw, jakie im przysługują. Jej zawartość możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym. Ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty. Szanujmy cudzą własność i prawo.

Printed in Poland

Wydanie I

Warszawa–Bydgoszcz 2014

Oficyna Wydawnicza Edward Mitek
86-065 Łochowice k/Bydgoszczy, ul. Łososiowa 9
tel. +48 511 244 522, e-mail: mitek.edward@gmail.com

Skład, projekt okładki: Zdzisław Ptak, tel. +48 609 034 343, rheatal@gmail.com

Druk: Fabryka Druku Sp. z o.o., ul. Zgrupowania AK Kampinos 6, 01-943 Warszawa
www.fabrykadruku.pl

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie 9

Część pierwsza
Z kart historii górnictwa i hutnictwa na ziemiach polskich 13

1. *Agata Migdalska, Kamil Niemczak*
Starożytne górnictwo i hutnictwo świętokrzyskie – nowy kierunek badań
Marcin Marciniewski
Uwagi (komentarz) do artykułu Agaty Migdalskiej i Kamila Niemczaka 15
2. *Bogdan Kloch*
O pozyskiwaniu skarbów ziemi, czyli o sztuce górniczej na Śląsku 31
3. *Stanisław Nowak*
Górnictwo i hutnictwo rud żelaza w czasach schyłku i upadku I Rzeczypospolitej (w ocenie Józefa Osińskiego oraz czasów nam współczesnych) 52
4. *Piotr Olszewski*
Małachowscy – promotorzy działań gospodarczych Staropolskiego Okręgu Przemysłowego w II połowie XVIII wieku (na przykładzie Końskich Wielkich) 79
5. *Łukasz Janeczek*
Staropolski Okręg Przemysłowy – budowa kombinatu metalurgicznego wzdłuż rzeki Kamiennej 92
6. *Krzysztof Karbownik*
Formy ubezpieczeń socjalnych w zakładach górniczo-hutniczych Królestwa Polskiego w pierwszej połowie XIX wieku 99
7. *Stanisław Nowak*
Gospodarka polem polskich zmagań antyrozbiorowych po 1863 roku (z uwzględnieniem przemian przemysłowych Królestwa Kongresowego) 112
8. *Andrzej Szplit*
Program Centralnego Okręgu Przemysłowego inspiracją nowych trendów w hutnictwie na przykładzie Huty w Ostrowcu Świętokrzyskim 139

Część pierwsza – Bibliografia 145

Część druga
Przemysł wydobywczy na tle gospodarki finansowo-ubezpieczeniowej 149

Wprowadzenienie do Części II 150

RYNKI FINANSOWO-UBEZPIECZENIOWE. KIERUNKI ZMIAN

1. *Alojzy Nowak*
Kryzysy a finansyzacja gospodarki światowej ... 153
2. *Piotr Radziszewski*
Kierunki zmian legislacyjnych w ubezpieczeniach gospodarczych (według stanu na styczeń 2014 r.) ... 159
3. *Rafał Janczyk*
Wypłacalność II – bieżące prace na szczeblu europejskim (stan na 31 grudnia 2013 r.) 168

INSTRUMENTY UBEZPIECZENIOWE I POCHODNE W OCHRONIE GÓRNICTWA PRZED SKUTKAMI RYZYKA

4. *Irena Jędrzejczyk*
Rynek ubezpieczeń wobec problemów ryzyka w górnictwie ... 175
5. *Andrzej Sopoćko*
Zastosowanie instrumentów pochodnych w górnictwie ... 190

PERSPEKTYWY WZAJEMNOŚCI UBEZPIECZENIOWEJ W GÓRNICTWIE POLSKIM

6. *Przemysław Krukowski, Katarzyna Malinowska, Stanisław Nowak, Adam Śliwiński*
Wzajemność ubezpieczeniowa jako forma realizacji ubezpieczeń podmiotów sektora wydobywczego ... 202
7. *Katarzyna Malinowska*
Specyfika ryzyk związanych z działalnością górniczą a alternatywna metoda zarządzania ryzykiem w formie małego tuw – studium przypadku ... 225
8. *Grzegorz Mura, Maciej Gazda*
Towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych a ustawa Prawo zamówień publicznych 232

WERYFIKACJA OFERTY PRODUKTOWEJ UBEZPIECZEŃ GÓRNICTWA

9. *Andrzej Pawletko, Karol Suchoń*
Charakterystyka ochrony ubezpieczeniowej osób oraz mienia w podziemnej części kopalń należących do Kompanii Węglowej SA ... 235
10. *Jarosław W. Przybytniowski*
Ubezpieczenie ekologiczne w górnictwie. Doświadczenia polskie ... 248
11. *Paweł Sukiennik*
Odpowiedzialność cywilna menedżerów w spółkach kapitałowych i jej ubezpieczenie ... 263

RYZYKO SPOŁECZNE I SPOSOBY OCHRONY NA PRZYKŁADZIE RYZYKA STAROŚCI I RYZYKA ZDROWOTNEGO

12. *Hanna Kuzińska*
Fundusze na emerytury zależą od bogactwa kraju ... 272
13. *Stanisław Wieteska, Kinga Steplewska*
Oferta produktowa towarzystw ubezpieczeń na życie w zakresie ubezpieczeń zdrowotnych ... 279
14. *Marian Podstawka, Przemysław Litwiniuk*
System ubezpieczenia społecznego w Polsce i potrzeba jego dalszych zmian ... 295

15. *Alicja Sobczak*
Prywatne ubezpieczenia zdrowotne – analiza porównawcza uwarunkowań, rozwiązań i tendencji w Unii Europejskiej ... 304

Część druga – Bibliografia ... 320

Część trzecia
Górnictwo węgla a gospodarka energetyczna kraju. Stan i kierunku rozwoju ... 327

Wprowadzenie do Części III ... 328

1. *Krystian Probierz, Marcin Krause*
Problemy identyfikacji zagrożeń i szacowania ryzyka dla wybranych zagrożeń górniczych ... 330
2. *Izabela Jonek-Kowalska, Marian Turek*
Diagnoza stanu i perspektywy rozwojowe górnictwa węgla kamiennego w Polsce ... 339
3. *Izabela Jonek-Kowalska, Maciej Wolny*
Udział węgla w zaspokajaniu światowych potrzeb energetycznych – perspektywa historyczna, bieżąca i rozwojowa w świetle analizy ekonometrycznej ... 354
4. *Jarosław W. Przybytniowski, Patrycja Prusaczyk*
Innowacje w sektorze przemysłu energii odnawialnej podstawą ekologicznej energii XXI wieku ... 367

Część trzecia – Bibliografia ... 382

Zamiast podsumowania ... 387

WPROWADZENIE

Żyjemy w czasach, w których o górnictwie węgla czy innych skarbów ziemi mówi się jakby ciszej, a problemy tych dziedzin wydają się być nieco kłopotliwymi dla decydentów polskiej gospodarki, a szczególnie energetycznej, która „węglem stoi".

Skąd się to bierze?

W opinii znaczącej części uczestników i obserwatorów odbytego niedawno, bo w listopadzie 2013 roku, światowego szczytu klimatycznego oraz w oczach zajadłych obrońców klimatu ziemi, gospodarka polska jawi się jako jeden z czołowych europejskich sprawców zatruwania atmosfery, a państwo polskie, gospodarz przywoływanego szczytu klimatycznego, jako kraj, stosujący nieadekwatne do potrzeb czasu, metody ochrony klimatu Ziemi.

W owej nadpsutej atmosferze szczytu, równolegle prowadzone były obrady warszawskiej konferencji naukowo-gospodarczej, o przyszłości polskiego przemysłu węglowego. I mimo wagi merytorycznej problemu dla energetycznej przyszłości Polski, jej obrady prawie nie przebiły się przez zwyczajowo żądne sensacji wiadomości środków masowego przekazu.

Tymczasem, przywoływany na wstępie, przemysł węglowy, wydaje się przeżywać kryzys i to wieloaspektowy.

Poza ludzkimi, jawią się tu od lat nierozwiązane kwestie: organizacyjno-techniczne i technologiczne pozyskiwania i przeróbki (choćby proponowanego gazowania węgla w złożach), ochrony środowiska, szkód górniczych, kierunków dalszego rozwoju czy organizacji sektora, a nawet istoty właścicielskiej złóż węgla i prawa do jego pozyskiwania.

Złote czasy dla tej ważnej dziedziny polskiej gospodarki, owej „soli ziemi", wraz z życiowymi oczekiwaniami setek tysięcy, jeśli nie milionów ludzi, związanych całymi pokoleniami z „fedrowaniem" – wydają się przemijać. Jednakże równocześnie pozostaje tu cały bagaż nierozwiązanych dotąd problemów.

W europejskiej atmosferze wycofywania się z uznania dla węgla jako nośnika energii (jak w gospodarkach Anglii, Niemiec, Francji), czyżby również nasz przemysł górniczy miał zmierzać w tym samym kierunku, by ostatecznie podzielić los prawie już zapomnianego górnictwa rud żelaza Staropolskiego Okręgu Przemysłowego?

Mimo problemów górnictwo węglowe i sektory z nim współpracujące dla ubezpieczeń gospodarczych i społecznych pozostają ważną, liczącą się dziedziną. Wynika to zarówno z potrzeby rozwiązywania ważkich spraw ochrony życia i zdrowia znacznej

grupy osób tu zatrudnionych i ich rodzin, jak też wobec potrzeby tworzenia systemów zabezpieczenia procesów produkcji górniczej, w którą zaangażowano wielomiliardowe wartości materialne publicznych środków oraz wobec której nosi się poważne oczekiwania energetyczne.

Owa skala wielkości i interesów majątkowych górnictwa, wraz z problemami ochrony życia i zdrowia społeczności górniczej oraz ich rodzin, kwestiami zatrudnienia, systemów emerytalnych i rentowych czy opieki zdrowotnej – czyni dla rynku ubezpieczeń poważne i niezagospodarowane dotąd w pełni pole działania.

Ta świadomość znaczenia i ogrom problemów ryzyka gospodarki górniczej i otoczenia powoduje kierowanie – od lat – zainteresowania Izby Gospodarczej Ubezpieczeń i Obsługi Ryzyka (grupującej również niektóre podmioty sektora) na działania praktyczno-teoretyczne i edukacyjne w zakresie ryzyka i ubezpieczeń, co – we współpracy z wypróbowanymi partnerami akademickimi, w tym od lat Uniwersytetem Warszawskim, Wydziałem Zarządzania oraz Szkołą Główną Gospodarstwa Wiejskiego, Wydziałem Nauk Ekonomicznych, dysponującymi olbrzymim potencjałem edukacyjnym i naukowo-badawczym, kierowanym także na współdziałanie z organizacjami praktyki – przynosi wymierne efekty naukowe i praktyczne.

Z zadowoleniem i satysfakcją należy przyjąć, iż w roku 2013 do grona tego dołączyła Politechnika Śląska, uczelnia z wielkim dorobkiem naukowo-praktycznym i edukacyjnym, z wymiernymi już owocami podjętej współpracy; odbytą w lutym 2013 roku konferencją naukową „Zarządzanie kopalniami głębinowymi, działającymi w warunkach ryzyka, z uwzględnieniem ubezpieczeniowej metody kompensacji szkód losowych" oraz z udziałem współautorskim w niniejszym opracowaniu książkowym.

Przygotowana pozycja stanowi przejaw szerokiego zainteresowania problemami natury badawczej, teoretycznej i praktyki w analizowanych dziedzinach gospodarki, a kierowana jest szczególnie do młodego pokolenia, także studentów i praktyków gospodarczych, które po części wychowało się, a nawet urodziło, w blisko ćwierćwieczu realizowania polskiej gospodarki rynkowej. Owe pokolenie, wychowane na wzorach rewolucji informatycznej, z pewnymi oporami porusza się w historii polskiej industrializacji i tworzenia się nowoczesnego społeczeństwa czy jego udziału w rewolucji przemysłowej. Nie możemy zapomnieć także o tych fragmentach tej historii, które kształtowały ową drogę, także w czasach pozostawania całości ziem polskich w zaborczych systemach państw, które ostatecznie za sprawą sprawiedliwości dziejowej – z udziałem Polaków – przestały istnieć w dotychczasowych formach ustrojowych po I i II wojnie światowej.

A to, że żyjemy już w XXI wieku, i jesteśmy równoprawnym członkiem organizacji powstałej w następstwie jednego z największych w historii ludzkości pomysłu gospodarczo-społecznego – Unii Europejskiej, zobowiązuje nas jednocześnie do pamiętania, w unijnych stosunkach partnerskich, o naszych korzeniach, także industrialnych. Chodzi tu również o wykorzystanie historii gospodarki w promocji i budowie programów rozwoju gospodarczego, choćby w ramach „Programu Europa 2020".

Także dla współczesnego pokolenia polskich ubezpieczeniowców, żyjącego chwilą bieżących problemów polskiego obszaru europejskiego (UE) rynku ubezpieczeń, traktującego kategorię ubezpieczeń, często niestety wyłącznie przez pryzmat oczekiwanego

przez akcjonariat właścicielski zysku, niepamiętającego lub wręcz niewiedzącego o tym, że pogardzana niekiedy forma wzajemności ubezpieczeniowej stała u podstaw początków nowoczesnych ubezpieczeń i jest nadal, także we współczesnych, rozwiniętych społeczeństwach, pożądaną i popularną formą zaspokajania potrzeb ochrony, także dla wielkich organizacji gospodarczych typu górniczego.

Świadomi owych przesłań współczesności i historii rozwoju gospodarczego; autorzy opracowań, dokonują próby połączenia sygnalizowanych tematów w jednej (niewyczerpującej zresztą tematycznie problemów) pozycji wydawniczej, świadomi konieczności dalszego doskonalenia metod kooperacji teorii i praktyki gospodarczej.

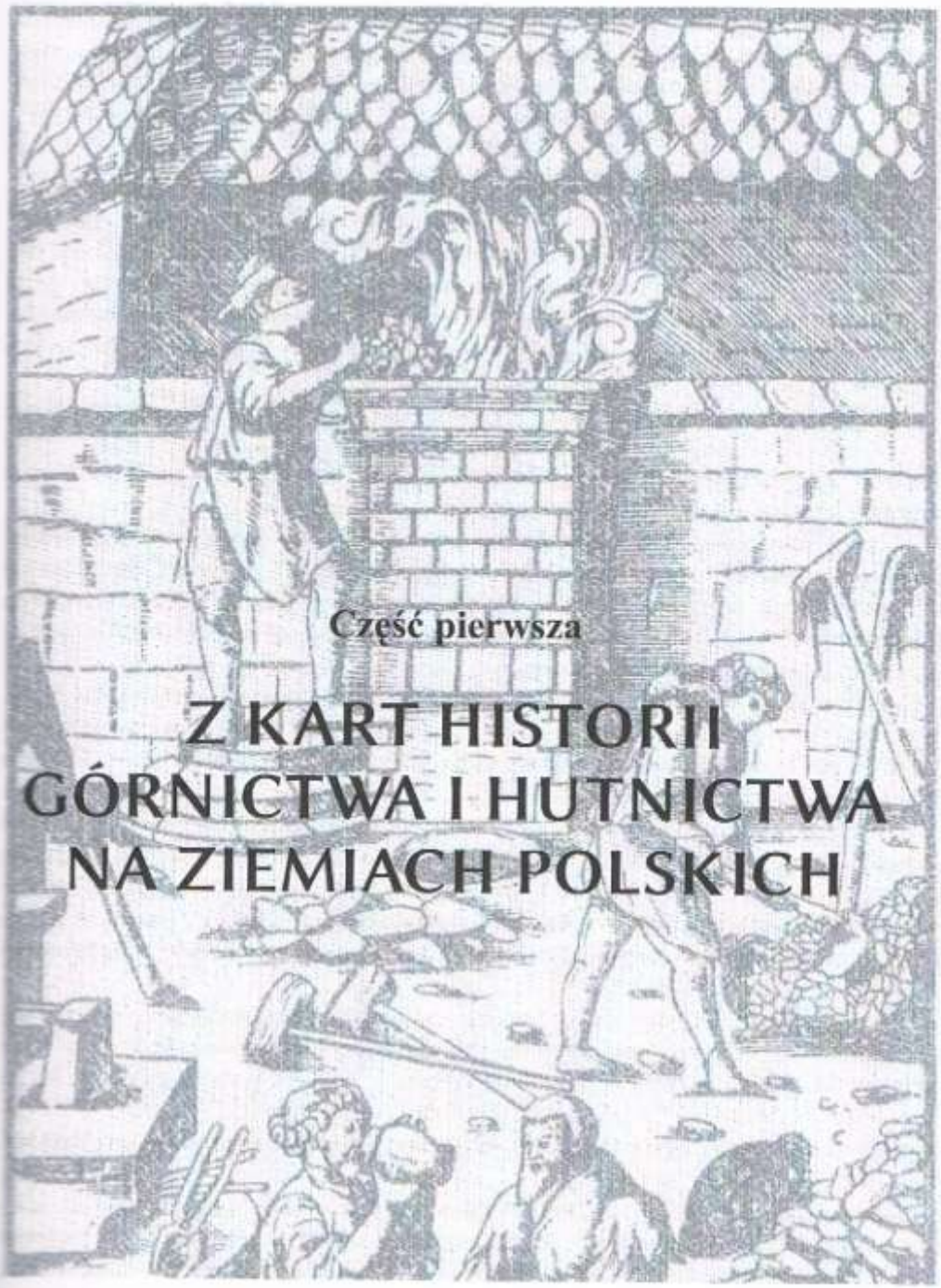

Część pierwsza

Z KART HISTORII GÓRNICTWA I HUTNICTWA NA ZIEMIACH POLSKICH

Źródło: Józef Osiński, *Opisanie polskich żelaza fabryk.*

Od Redakcji słów kilka do artykułu A. Migdalskiej i K. Niemczaka

Szansą polską, a szczególnie ziemi świętokrzyskiej, na zbudowanie nowoczesnego programu rozwoju, odpowiadającego wymogom naszej przynależności do Unii Europejskiej jest umiejętne wykorzystanie walorów przyrodniczych, bogactw ziemi i połączenie z historią; zarówno daleką – kształtowania się, miliony lat temu, warunków geologiczno-przyrodniczych – jak czasów bliższych lub współczesnych; w tym historii rozwoju przemysłowego, na bazie bogactw ziemi.

Wiele wieków musiało upłynąć, by współcześni mieszkańcy ziemi świętokrzyskiej uświadomili sobie, że posiadają wokół siebie i w swej historii, unikalne wartości, które odpowiednio wyeksponowane mogą stanowić bogactwo o niepowtarzalnych walorach przyrodniczych, naukowych czy turystycznych bytowania człowieka.

Namacalnym, a dotąd niedostatecznie wyeksponowanym, pozostaje przykład fascynującego zjawiska rozwoju materialnej kultury ludzkości, przełomu starej i nowej ery, zwane przez współczesnych Starożytnym Świętokrzyskim Zagłębiem Górnictwa i Hutnictwa Żelaza (potocznie przez badaczy problemu, określane świętokrzyskim okręgiem metalurgicznym lub hutniczym).

Czasy funkcjonowania oraz wielkość produkcji owego okręgu („blisko 8 tys. warsztatów dymarskich, w których mogło pracować nawet 550 tys. pieców kotlinkowych"; zob. M. Marciniewski – *Komentarz*), budzą podziw rozmachem i wielkością także u współczesnych mieszkańców Europy.

Owe starożytne górnictwo i hutnictwo dzieje się w czasie znacznie odległym od znanych nam początków państwowości na tych ziemiach. Skala produkcji, już raczej przemysłu żelaznego, owych czasów, jest wielkością znacznie wykraczającą poza wyobrażalne potrzeby współczesnych mieszkańców tych ziem i była z pewnością przedmiotem zainteresowania innych, rozwiniętych ówczesnych organizmów państwowych i ludów.

A tymczasem? Wydaje się, że trwające od czasów staszicowskich zainteresowanie problemem oraz dość zaawansowane badania archeologiczno-metalurgiczne (przełom ery starożytnej i nowożytnej) utknęły chyba w zainteresowaniu wąskiego kręgu specjalistów lub zniknęły w szufladach ich biurek, miast być wyeksponowanymi z europejskim rozmachem (pojawiają się wręcz zarzuty o monopolizowaniu wybiórczych racji poglądów).

Mając na względzie powyższe, inicjatorzy opracowania mają nadzieję na szersze otwarcie naukowo-praktyczne tej problematyki, z pożytkiem sławiącym zarówno dorobek nauki, jak i szersze ich przybliżenie (poza chwalebnymi przykładami, w tym, corocznymi wydarzeniami „Dymarek Świętokrzyskich"), społecznościom europejskim.

Wybór formy prezentacji problemu artykuł, *Górnictwo i hutnictwo świętokrzyskie – nowy kierunek badań* poszerzony został o komentarz doń, autora koncepcji budowy pieca hutniczego z udziałem pnia drewnianego (M. Marciniewskiego), a spowodowany został ukazaniem się, już po przyjęciu omawianej pracy, artykułu Marcina Sztandery *Tajemnica dymarki rozwikłana* w dodatku „Nauka" do „Gazety Ubezpieczeniowej" z 28 listopada 2013 roku. Sugeruje on zakończenie sporów nad technologią wytopu metalicznego żelaza w dymarce świętokrzyskiej.

Uzasadniało to decyzję kolegium redakcyjnego książki o zwrócenie się do p. Marcina Marciniewskiego z prośbą o komentarz do opracowania A. Migdalskiej i K. Niemczaka, na tle wspomnianego artykułu w „Gazecie Wyborczej".